

In de voorbereiding van Ibuka is er een docentenavond geweest waarbij Roel van Goor vertelde over de persoonlijkheidsontwikkelingen tijdens de adolescentie.

Roel van Goor

Roel van Goor is als docent (m.n. pedagogiek, ethiek en onderzoek) en onderzoeker verbonden aan het cluster Pedagogiek en management van Hogeschool Inholland. Zijn interesse voor opvoedkundige vraagstukken werd gewekt in zijn opleiding tot leerkracht lichamelijk opvoeding. Na afronding van die opleiding deed hij eerst een half jaar vrijwilligerswerk op het gebied van lichamelijke opvoeding en sport in verschillende townships (krottenwijken) rond Kaapstad in Zuid-Afrika, waarna hij naar Amsterdam verhuisde en verder ging studeren. Aan de UvA rondde hij de opleiding pedagogiek af en doorliep hij een bijna volledige studie wijsbegeerte van de sociale wetenschappen. Naast zijn studie werkte hij enkele jaren als leerkracht lichamelijk opvoeding op een VMBO-school in Amsterdam Zuidoost.

Na zijn afstuderen vervolgde Roel zijn loopbaan als wijsgerig onderzoeker (promovendus) en docent bij de opleiding pedagogiek en onderwijskunde van de UvA. Na zes jaar vervulde hij de universiteit voor het HBO. Hij werkte in eerste instantie voor de opleiding pedagogiek van de Fontys hogeschool in Amsterdam en de academie voor lichamelijke opvoeding van de Hogeschool van Amsterdam (HvA), om uiteindelijk terecht te komen bij Hogeschool Inholland.

Gedurende zijn loopbaan schreef Roel verschillende zowel praktijkgeoriënteerde als wetenschappelijke artikelen rond de thema's opvoeding en onderwijs. In oktober 2012 is Roel gepromoveerd aan de UvA in het vakgebied van de opvoedingsfilosofie (Philosophy of Education) op een proefschrift over de status van wetenschappelijke (w.o. filosofische) kennis in relatie tot de taakstelling van de opvoedingsfilosofie. In zijn proefschrift past hij enkele filosofische inzichten toe op de discussie rond het bestrijden van zogenaamde onderwijsachterstanden.

1. verwarring/onzekeerheid over wie je bent, waar je vandaan komt, hoe de wereld is, wie je kunt vertrouwen etc.

Bijna alle tieners maken wel periodes mee waarin ze twijfelen over wie ze zijn, hoe ze zich moeten verhouden tot anderen en wat hun plek is in de wereld. Het gaat om beelden die je hebt opgebouwd (of: verhalen die je vertelt) over wie en hoe jijzelf bent, hoe anderen zijn en hoe de wereld in elkaar zit. Die verhalen zijn voor iedereen uniek, omdat iedereen een unieke levenservaring en socialisatiegeschiedenis heeft. Denk maar aan Pio die al voor dit gebeurd heeft moeten leven met het feit dat zijn geboorte tegelijkertijd het overlijden van zijn moeder betekende. (In het stuk heeft dit een kleine rol, maar houd er rekening mee dat er leerlingen zijn die dit veel meer op de voorgrond zullen plaatsen. Mooi in dit verband is de opmerking dat Leopord voor Pio ook altijd degene blijft die zijn moeder persoonlijk heeft gekend; het is dus ook zijn enige directe connectie).

Kenmerkend voor de adolescentie is dat je verschillende van die beelden/verhalen zult moeten bijstellen, omdat je zelf anders gaat denken, of omdat je dingen meemaakt die zaken in een ander perspectief plaatsen. Relaties die uitgaan, vrienden die ineens met andere nekvriend zijn, etc. Uitgaande van het gegeven dat deze beelden en verhalen 'tot op het bot' verankerd zijn in sociale interactie (in je eentje kun je geen beeld van jezelf vormen) is het heel belangrijk dat er ruimte is om te experimenteren met de beelden die je van jezelf hebt in interactie met anderen. Dat vraagt om een sociale omgeving waarin jongeren zichzelf mogen zijn en waarin ze ook wel eens mogen onconventioneel gedrag mogen laten zien, of provocerende dingen mogen zeggen, waarbij dat niet alleen maar steeds de kop in wordt gedrukt. In het stuk wordt mooi gezegd: 'als je er maar over kunt praten'. Dat is belangrijk inderdaad, omdat in een echt gesprek je de ruimte krijgt om jezelf op een bepaalde manier uit te vinden, uit te proberen en te presenteren.

Voor Pio speelt Carmen (Sara) wel een heel erg wijze en volwassen rol. Zij laat hem zijn wie hij is, maar plaatst ook dingen in perspectief en begeleidt hem in de richting van een constructieve uitweg waarin iedereen tot zijn recht komt. Zo iemand wens je iedereen toe. Het is interessant om met jongeren in gesprek te gaan over die rol. Herkennen ze die? Hebben ze zelf iemand die als echte vertrouwenspersoon en 'wijze andere' functioneert? En wat doe je als je niet zo iemand in je directe omgeving hebt? Waar kun je dan terecht? Op school? Zijdelings zou je informatie kunnen geven over dingen als vertrouwenspersonen op school; Jongeren Informatie Punt (JIP); kindertelefoon; lotgenotenwebsites, of is dat te educatief.

2. grote levensbegrippen.

In dit stuk denk ik dan aan goed/slecht; recht/onrecht; waarheid/onwaarheid; eerlijk/oneerlijk. In de morele ontwikkeling van jongeren vindt (zeker bij jongeren die een bepaald abstractievermogen aankunnen) een transitie plaats van het geloof in eenduidige betekenis, of waarheid waar het gaat om dit soort grote thema's naar het begrip van de relativiteit/contextualiteit ervan. Dit gaat niet zonder slag of stoot. Jongeren zijn het meest radicaal en fanatiek in hun opvattingen. Het idee dat onrecht of het kwaad, soms minder rechtlijnig in elkaar zit dan we denken, zullen ze vaak met veel emotie verwerpen. Dat betekent niet per se dat ze die contextualiteit niet snappen, of voelen. Ze voelen hem waarschijnlijk juist wel, maar kunnen het nog niet plaatsen en dat is niet te verkroppen. Het is erg confronterend te moeten accepteren dat je ideeën over wat juist en onjuist is in de wereld - ideeën die je net met veel moeite had ontwikkeld - nu weer vrij radicaal ter discussie komen te staan. Het idee dat er meerdere 'waarheden' zijn is, of dat 'het allemaal relatief is' zijn niet te behappen en druisen in tegen de vaak sterk ontwikkelde gevoelens van empathie en identificatie met een bepaalde groep. Tijdelijk zullen jongeren tegen deze relativiteit vechten en juist extremere standpunten aan een bepaalde kant van het spectrum innemen.

Het lijkt mij heel aannemelijk dat er discussies op gang zullen komen over wat Leopord heeft gedaan, of dit in de context valt te begrijpen, of je dat zou kunnen vergeten, of vergeven en dergelijke. Dit kunnen emotionele, fanatieke discussies worden, waar jongeren ook andere voorbeelden zullen noemen wellicht. Dit is misschien niet jullie opzet, maar houd er rekening mee. Het beitel een gelegenheid om over dit soort zaken te praten. Ik vind dat het script mooi genuanceerd is op dit punt. Het is keihard in de beschrijving van de daden van Leopord. Dat is niet mis, maar er wordt ook context geschetst. Daar kun je wel over in gesprek. Wat zou je zelf doen

in zo'n situatie? Zou jij in WOII in het verzet zijn gegaan, of zou je net zoals de meeste mensen toch een beetje meegaan vanuit lijfsbehoud, pragmatisme en bescherming van degenen om je heen. We spraken over de situatie in Zuid-Afrika. Ik heb daar wel geleerd door met veel mensen uit verschillende kampen in gesprek te gaan (niet in discussie, maar dialoog vanuit oprechte nieuwsgierigheid!) dat je best iets kunt afkeuren, maar dat het niet je plek is om als buitenstaander mensen te veroordelen.

3. de relatie tussen jezelf en jouw gedrag en het effect daarvan op het gedrag, de gevoelens en denkbeelden van anderen.

Adolescenten gaan terug in hun ontwikkeling waar het perspectiefwisseling, of denken vanuit een ander betreft. Waar ze dit in de loop van de basisschool leren en steeds beter kunnen, denken ze in de adolescentie vaak erg egocentrisch. Wellicht is dat een reactie op de verwarring en onzekerheid die ze ervaren over de wereld. Je ziet dat duidelijk bij Pio. Zodra de zekerheden op het spel staan en hij helemaal opnieuw moet uitvinden hoe de dingen in elkaar zitten, trekt hij zich terug in zichzelf en kan hij het zelfs niet meer opbrengen te verplaatsen in bijv. de zorgen die Carmen heeft over hem. Jongeren realiseren zich vaak niet volledig wat hun acties bij anderen teweeg brengen. Waarschijnlijk heeft dit egocentrisme een functie in de identiteitsontwikkeling. Zorgen maken om anderen en je verplaatsen in anderen is een luxe die je je niet kunt veroorloven in tijden van crises (dat geldt voor iedereen) en jongeren kunnen het leven regelmatig als crisis ervaren. De oplossing die Carmen hier biedt om een tribunaal te organiseren is weer heel erg volwassen voor een meisje van die leeftijd. Maar het is interessant om die oplossing te bespreken als een mogelijke manier om mensen weer met elkaar in contact te brengen. Zou je dit ook kunnen toepassen bij een ruzie in de vriendenkring? Of gebeurt dat zelf al wel? Op dit moment is er erg veel aandacht voor vergelijkbare interventies voor conflicthantering binnen groepen (bijv. restorative practices), voor hulpverlening aan gezinnen (bijv. eigen kracht conferenties). Is dit iets wat je ook in de klas zou kunnen inzetten bij een conflict (bijv. in de mentoren). En hoe los een heel diep conflict met je ouders op? Kan een bemiddelaar dan een rol spelen (zoals Carmen in het voorbeeld).

